

A monói nagy éremlelet.

1871-diki június hó 16-kán Dominus Móricz iparos, a nagybányai fémbeváltó hivatalnál 41.350 pénzfónt ezüstöt váltott be, melyről a bányakerületi igazgatóság elnöksége tudósíttatván, az egész ezüst mennyiséget régi pénzekből állónak nyilvánította, melyeket állítólag Közép-Szolnokmegye Monó helységében egy kapufél-fának való gödör ásatásakor találtak.

A bányakerületi igazgatóság elnöksége a m. n. muzeum részére 18 darabot kiválasztott, s egyszersmind megígérte, hogy az egész pénzhalmazt gondosabb átvizsgálás kedvéért a muzeumnak felküldi.

Az átküldés valóban megtörtént, de a leletet időközben felmerült akadályok miatt a pesti fémjelző hivatal becslés végett csak 1872. évi január 29-én vehette át s ezen újabb vizsgálat után kitünt, hogy az egész lelet súlya csomagostul 40.230, az egyes csomagok vizsgálatánál véghezvitt lemeréseknél pedig 39.750 pénzfónt.

Ez rövid története azon leletnek, mely az 1447—1632 közötti időszak pénzviszonyairól igen élénk képet nyújt.

A lelet két főcsoportra osztható: 1. magyar érmekre; 2. külföldi pénzekre.

A magyar érmek I. Mátyástól Rudolfig hazánkban forgalomban volt legváltozatosb fajú (species) denarokból állanak, melyeken az 1504-iki évtől kezdve 1602-ig minden évszámú s majd minden akkoron működő verde van képviselve. Ugy hogy e denárok elégségesek volnának arra, hogy belőlök egy igen érdekes denar-gyűjteményt állítsunk össze.

Jellemző körülmény, hogy Zápolya János pénzei a leletből teljesen hiányzanak, s csak egy, II. János-féle, évszám nélküli, Körmöczbányán vert denár fordul elő; még feltűnőbb az, hogy az Erdélyhez oly közeli vidéken talált annyi érem között csak egyetlen erdélyi fordul elő, t. i. 1597-ben vert Báthory Zsigmond féle hármas garas.

A nem magyar érmek a lelet legérdekesebb részét képezik, és eszközlik, hogy a monói lelet legfontosabb leleteink közé tartozik. Honi pénzeink mellett idegenek oly jelentékeny számmal, mint e leletben, ritkán fordulnak elő, s ez volt a főindok, mi engem a lelet tanulmányozására s közlésére ösztönzött.

Magyar pénzleletek tagadhatlanul igen becsesek, még akkor is, ha a lelet csak egyféle pénznemből áll, mint jelen leletnél a magyar denárokból, de be kell azt is vallanunk, hogy még nagyobb fontossággal bírnak oly leletek, melyekben a magyar pénzekkel külhoniak is előfordulnak, mert első esetben a lelet különféle pénzei hazánk történetének bizonyos korszakáról többé-kevésbé jellemző képet adnak, s legjobb esetben csak is a numismatikával specialiter foglalkozó számára nagybecsűek; de az emberiség cultur-történetét kutató előtt sokkal jelentékenyebbek az utóbbi leletek, mivel nagyobb láthatárt

nyitnak meg szemei előtt, kiinduló pontokat nyújtanak neki következtetésekre, hogy mily politikai vagy kereskedelmi összeköttetés volt ezen és ama nemzet között, mely vidék, vagy város érintkezett legsűrűbben valamely külhoni néppel, s más hasonló combinatiókra.

A külföldi érmek között a lengyelek foglalják el az első helyet mind számra, mind változati különféleségre nézve, mintegy jelezvén azon régóta fennálló kapcsolatot, mely hazánkat Lengyelhonhoz fűzi. A magyar koronáért küzdő Kázmértól a gyöngye, s népével keveset törődő III. Zsigmondig minden lengyel király pénze — az egy rövid uralkodású Valois Henriket kivéve -- van képviselve. S daczára annak, hogy mind a lengyel, mind a többi külhoni érme határozottan garasokból állanak, éppen oly változatosak, mint a leletbeli magyar denárok. Az egyneműség eleinte fárasztónak látszik, de később épen ezen egyneműség okozza a legnagyobb tudom. gyönyört, midőn látjuk, hogy a több százra menő garas között annyiféle a változat, oly számos a veretkülönbség, hogy alig találunk helyet a különbözők elhelyezésére. Ha lehet valamiről, úgy bizonyára e leletről elmondhatni hogy *nagy a különféleség az egyneműségben*, s ha csupán érmészeti szempontból tekintjük is a leletet, lehetetlen attól az érdekességet eltagadnunk.

A lengyel pénzekon kívül előfordulnak porosz, brandenburgi, szilléziai, s néhány a középkor utolsó, s az új kor első éveiben fontos szerepet játszó német municipiumok pénzei, minők: Augsburg, Nürnberg, Lübeck stb.

Mindezekon, valamint a magyar denárokon is a legkülönfélébb verdék jegyeit és jelvényeit vesszük észre. Honi pénzverdék között gyakoriak: a budai, kassai, székesfehérvári, (Alba Regia), lőcsei, szebeni, kolozsvári, körmőczi; a külföldiek között: Thorn, Riga, Danzig, Elbing, Posen, Lübeck, Berlin, Malborg, Wilna, Krakó, Gosslar, Nördlingen, Schweidnitz, Teschen városok verdéi.

A mi a lelet elásatásának idejét illeti, nagy nehézségekkel nem kell küzdenünk, mert a lelet érmeinek túlnyomó része, főleg az újabbkoriak évszamosak. A legfiatalabb érme — ha szabad magunkat úgy kifejeznünk — az 1632. »évből való« s így az elásatás ez időben történhetett.

Habár tehát a lelet érmein a 1530—1603-ig terjedő évszamosok leggyakrabban fordulnak elő, de az 1632-ik évből való III. Zsigmond féle hatosgaras előfordulta sem ignorálható. S talán nem csalódunk, ha a lelet elásatásának indokát az 1618—1632. mozgalmas időszak politikai eseményeiben keressük. Ez időben Európa külállamaiban a protestantismus a katholicismussal, nálunk azonkívül a nemzeti függetlenség az absolutismussal elkeseredett küzdelmet vívott. Amott Tilly Wallenstein, Gustav Adolf, nálunk Bethlen, Rákoczy György stb. tüntek ki. Bethlen szereplése ismeretes, s miután Monó ez időben az erd. fejedelemséghez tartozott, lehetetlen, hogy elszigetelhetette magát azon nagy harcortól, mely az erdélyi havasoktól fel a Kárpátokig és Dunáig terjedt, hol majd török majd olah, majd német csapatok fosztogatták a népet. 1632-ben az erdélyi fejedelemség birtoka végett újra kiütött a régi viszály Katalin, mint a Bethlenház képviselője és fejedelemség praetendese, s Rákoczy György között, ki egy hatalmas párttól Erdély fejedelmévé választott. A diadalmaskodó Gustav Adolf Katalint pártolta és e miatt Rákoczy Ferdinándhoz közeledett. Mig a fejedelem Ferdinand kezére dolgozott a Nyírségben napról-napra tovább terjedő pórlázadás ütött ki, s valjon nem lehetséges-e, hogy a pórháború bekövetkezhető iszonyai birták rá a lelet hajdani birtokosát kincse elásására? Közelebbi okot Monóra nézve ezen 1632-ik évből nem tudok. Igen természetes, hogy ezen egyeni véleményemet nem tarthatom megdönthetlen igazságnak.

A lelet érmeinek számkimutatása.

A) Magyar érmek.

I. Mátyás-féle denárok (1458—92)	3 darab	I. Ferdinánd denárai	9148 darab
II. Ulászló „ (1492—1516)	50 „	Miksa „	3001 „
II. Lajos „ (1516—1526)	96 „	Rudolf „	5072 „
II. János „	1 „	Összesen	17,371 darab.

B) Külföldi érmek.

a) Lengyel pénzek.

IV. Kázmér félgarasai (1447—1492)	41 darab
János Albert „ (1492—1501)	229 „
Sándor „ (1501—1506)	154 „
I. Zsigmond „ 1506—48)	134 „
Összesen	558 darab.
I. Zsigmond garasai	229 darab
Ugyanaz porosz garasai	980 „
„ elbingi »	172 „
„ danzigi »	295 „
Zsigmond Ágost (1548—72) litvani garasai	116 „
Ugyanaz danzigi „	11 „
„ négyes „	21 „
Báthory István (1575—86) danzigi „	20 „
Ugyanaz rigai „	76 „
„ hármás rigai garasai	— „
„ litváni hárm. „	52 „
„ lengyel „ „	42 „
III. Zsigmond (1587—1632) rigai garasai	85 „
Ugyanaz hatos lengyel garasa	1 „
„ hármás „ „	350 „
„ „ litváni „	31 „
Összesen	3038 darab.

b) Egyéb külföldiek.

Albert porosz garas (1530—1550)	2228 darab
Georg Fridrick por. gar.	3 „

6*

Johann (1545—46) brandenburgi garas	123 darab
II. Joachim (1545—71) brandenburgi gar.	1 »
Schweidnitzeri garasok ; . . .	128 »
Fridrick sziléziai gar.	195 »
Adam Wenzel tescheni g.	6 »
Augsburgi garas	1 »
Nürnbergi „	1 »
Schaffhauseni	1 »
Nordlingeni garas	2 »
Lübecki	1 »
Gosslari	2 »
	Összesen 2693 darab.

A külföldi érmek általános összege tehát: **5731**

Az érmek leírása.

Az összes érmek leírását adni épp oly fárasztónak, mint szükségtelennek látszik, mert e lelet érmei között számos ismeretes találtatik, tehát csakis a véleményem szerint ritkábbakat sorolom elő típusok szerint, a többieknek csak változati számát említem.

Magyar denárok.

- I. Mátyás* (1458—1492) Előlap: MATHIE R. VNG Hátlap: PATRONA - VNGAR - K - G -
- II. Ulászló* (1492—1516) WLADIS · LAI · R VNGARIE · 1504 — PATRONA — VNGARIE Sigla: K - h. Hasonló feliratuak a következő siglakkal ellátott denárok: 1505 : Kh; 1508 : KM; 1509 : KG, KP; 1510 : C (liliom) KB; 1511 : KB, KG, KH; 1512—13 : KP, KG.
- II. Lajos.* (1516—1526) LUDOVICUS * R * VNGAR 1517 Jele: KG — PATRONA VNGARIE; szintoly feliratuak: 1518 : LV, 1519 : KG, KB; 1520 : KA, 1521 : KB, 1524 : K; (B és P) 1526 : C (liliom), AV, AA · BA.
- II. János* A : IOAN SECVN · D · G · R · VNCA · Négymezőre osztott paizs, mint a fentebbieken is, a hátlapon : * PATRONA * VNGARIE * s Mária kisedével. Jele: N · P.
- I. Ferdinánd* (1540—1564) FERDINAND D · G · R · VNG · 1527 — PATRONA · VNGARIE Jele (sigla) CM, Ugyanily körirattal birnak : C (liliom), KB, Kβ, BA jelűek; 1528 : AV, KB; 1529 : ET, LK, HN, BH; 1530 : KL; 1531 : SA; 1532 : HN; 1533 : NB, NC; 1534 : KB; 1536 : KL; 1540 : HB; 1543 : HP; 1550 : KB, KE; 1532 : SA, NC; 1556 : NP.
- Miksa* (1564—1576) MAX · II · D · G · H · R · O · I · S · AV · G · H · V · R 1570 — PATRONA — HVNGARIE · Jel : KP; ilyenek még: 1572 : K — α, KA; 1571 : KB — 1574 : HS; 1575 : KB; 1578 : KB.
- Rudolf* (1576—1608) RVDO · II · RO · I · S · AV · VNG · S · H · BO · 1579 : jel : KB — PATRONA (és * PATR *) HVNG; hason feliratuak 1579 : H, S. RVDO · II · RO · I · S · VNG · S · H · BO — PATR * HVNG jele: KB, IB; hasonló csak PATRON · HVNGARI 1580-ik évből való denár. RVD · II · RO · I · S · AV · G · H · B · R — PATRO (PATR) · HVNG · 1585-ből jele: KB, NR,; 1586 : KB, 1590 :

KB; 1591 : KB; 1594 : KB. — Az előlap köriratja ugyanaz, a hátlapon PATR .
1598 · HVNG jele: KB.
RVDOL · II · D · G · R · D · T · S · A · G · H · B · R · 1601 jegye : KR, NB és
1602 : KB.

K ü l f ö l d i é r m e k .

a) Lengyel érmek.

Kázmér (1447 — 1501)

A következő félgarasok Krakóban verettek: Előlap: MONETA † KAZIMIRI.—
Körben koronázott lengyel sas; hátlap: REGIS · POLONIE · Körben korona, alatta
a pénzverő jegye a rózsza.

János Albert (1492—1501)

Félgaras: MONETA † I · ALBERTI † Koronázott sas. Hátlap: REGIS · PO-
LONIE. Körben korona.

Sándor (1501—1506) Előlap: ALEXANDER · DEI · G † REX · Koronázott sas. Hát-
lap: MONETA · REGIS · POLONIE. Körben korona.

I. Zsigmond (1506 — 1548)

Félgaras: MONETA · SIGISMVNDI. Körben sas. Hátlap: REGIS · POLONIE.
1507. — Hasonló felirattal birnak továbbá: 1508, 1509, 1510, 1511 évszámmal el-
látott félgarasok. E leírt félgarasok köriratai góth betűkből állanak.

Garasok:

1. SIGISMVND - PRIM · REX - POLONIE - ∴ M ∴ - Háromsorú felirat, felette korona.
Hátlap: ∴ MONETA : REGNI ∴ POLONI ∴ 1527 szemcsés körben a lengyel sas.

2. SIGISMVND - PRIM * REX - POLONIE - * * Korona alatt háromsorú felirat. —
MONETA * REGNI * POLONIE * 1545 korona. Körben sas. Továbbá hason fel-
iratú a hátlapon 1546-ból, de az előlapon: SIGISMVNDV - PRIMVS · REX - PO-
LONIE — S * T

E garasok veretésére okot adott Lengyelhonban oly gyakran előforduló eset
t. i. a pénz silányulása, s hamisítás, melyről a krakói 1526. október 10-ki rendelet beve-
zetésként mondja: »Considerantes inestimabilem jacturum et incuperabile damnum sub-
ditorum regni et dominorum nostrorum ex moneta Swidniczensi, quae ad formam
mediantum in regno nostro currentium effigiata, longe tamen in *grani bonitate*, quam *pon-
deris* quantitatae nostris mediantibus absimilis *cum etiam varia, falsa moneta*
in diversis locis excussa, *ita pecunia* currenti mixta, ut a *peritioribus difficile, a simplici-
oribus et plebe nullo modo cognosci possit.*« (Bandkie: Numismatyka Krajova Tom. I. 53 lap.)

Van még a következő évszámokkal: 1527 : 36 db s 2 változat; 1528 : 98 db, 3 vlt;
1529 : 11 db, 2 vlt; 1545 : 31 db, 2 vlt; 1546 : 40 db, 9 vlt; 1547 : 35 db, 1 vlt.

Porosz garasok.

1. * SIGIS * I * REX * PO * DO * TOCI * PRVSS. * A király koronás képe
jobbról szemcsés körben; hátlap:

* GROSS * COMV * TERR * PRVSS * 1530. Hason körben a lengyel sas bal-
jában tartva a kardot.

2. * SIGIS * I * REX * PO * LO * TOCI * PRVS. A király képe jobbról.
* GROSS * COMV * TERR * PRVSS · 1529

3. * SIGIS · I · REX · PO · DO · TOCI · PRVSSIE, szemcsés körben a király koronás képe jobbról.

* GROSS · COMV · TERR · PRVSSIE · 1528, hason körben sas, a kardot jobbjaiban tartva.

Ez 50 változatot feltüntető garasok Poroszthon számára verettek, s innen a porosz és lengyel jelleg egyesítése. Azon 13 éves háboru után t. i. melyben Poroszthon a lengyel királyok fennhatóságát kénytelen lett elismerni, nagy volt a pénzszükség ugy Lengyel-, mint Poroszthonban. A bajon segitendő, Zsigmond Thornban a városi verdét királynak nyilvánította, s a marienburgi rendeletben e garasok veretését megparancsolta (L.: Köhner Zeitschrift f. Münz. Siegel u. Wappenkunde I. Jahrg. 1841. 6—22 lapokon)

Hosszasb alku után e rendeletet Albert is elfogadta (per consiliarios nostros . . . et illustrissimi domini Alberti Marchionis Brandenburgensis et Ducis Prussie *Nepotis* nostri carissimi nuncios instituta Bandtk. 42 és 46 lapokon) s Thorn városa ugyanazon év július hó 22-én edictumot adott ki, melyben a verendő pénz nemek leiratnak. A kérdéses garasokról így szól: »Weiter sollen Groschen geschlagen werden Preusisch im Korn und Schrott Polnischen neuen Groschen gleich, als nemlich 96 Stuck auff die Krakausche Mark der Gehalt von 6 Loth Silber, das Gepräg einer Seiten königl. Majestät. Angesicht contrafeyt mit den Text: SIGISMVNDVS · REX POLONIE DOMINVS TOTIVS PRVSSIE, anderer Seiten: GROSSVS COMVNIS TERRARVM PRVSSIE mit folgender Jahrzahl; sollen an der Breite schmäler seyn, denn die neuen Polnischen Groschen« (Id: folyóiratban: Vossberg; Zur Münzgesch. Preussen. 166 l.)

Elbingi garasok.

1. * SIGIS × I × REX × PO × DO × TOCI × PR Körben lengyel sas a kardot baljában tartva.
2. * GROSSVS † CIVT × ELBINK × 1531 Körben Elbing város czímere; két mezőre szelt paizs egy-egy kereszttel.
3. Lóherelevél. SIGIS · I · REX · POLO · DO · TO · PRVSSI — CIVITAT stb 1534 Rózsa 6 hasított szírommal. Hasonló az előbbihez csak PRVS az előlapon, a hátlapon: GROSSVS * CIVIT * ELBING * 1539 * A város czímere.
4. * SIGIS * I * REX * PO * DO * TOCI * PR — GROSSVS * CIVIT * ELBING 1533 Buzavirág.

Az elbingi garasok 40 féle változatot tüntetnek fel.

Danzigi garasok.

1. Csillagrózsa. SIGIS * I * REX * PO * DO * TOCI * PRV; szemcsés körben a király képe jobbról.
Csillagrózsa. GROSSVS * CIVI * DANCZ * 1530. Hason körben a város czímere a kettős kereszt.
2. Félbuzavirág. SIGIS * I · REX * PO * DO * TOCI * PRV — Lehajló lóhere levél. — GROSSVS * CIVI * DANZ * 1535 Danzig czimere
3. * SIGIS · I · REX · POLO · DOTO · PRVSS — Két fogas kapa (Zabnhacke) — GROSSVS · CIVI · GEDANEN · 1537.

30-féle változattal bírnak e garasok.

Danzig és Elbing városok nevezetesek azon harcokról, melyet I. Zsigmond omni-

potenciája ellen folytattak. E korban általános a városok azon törekvése, hogy jogaik fenntartása s gyarapítása által az uralkodók s az aristocratia túlhajtásainak gátot vessenek. Tanulságos azon harc is, melyet Elbing és Danzig Zsigmond ellen viselt, midőn pénzverési joguktól megfosztani akarta. Sokszor hallgattak szavára mint például 1536-ik évben, midőn Zsigmond tilalma folytán sem Thorn, sem Danzig és Elbing pénzt nem veretett; de többnyire keveset törődtek a király rendeleteivel, támaszkodva régi kiváltságaikra, mint azt e leletbeli pénzekből is látjuk, mert daczára, hogy a király 1531-, 1532-1533-, 1537-, 1540-ik években eltiltotta e két városnak a pénzverést, még is fennlevő érmeink ugyanaz évből arra mutatnak, hogy nem hajoltak meg.

Zsigmond Ágost (1548—1573.)

Négyes garasok.

1. Félbuzavirág. SIGIS · AVG · D · G · REX · PO · MAG · DVX · L

Körben a király koronás képe hosszú szakállal, jobbról.

MONETA · MAGNI · DVCAT · LITV · 1565 A köriratok szavai lóherelevelek által vannak elkülönítve.

Körben korona alatt két paizs a litván s a Jagello címerekkel, alattuk III. A korona mindkét oldala mellett két levélke

2. SIGIS · AVG · DG · REX · PO · MAG · DVX · L

3. Hasonló az előbbihez csak az évszám : 1566.

4. Hasonló, azon különbséggel, hogy az előlapon DVX · LI áll, a hátlapon pedig DVCAT · LITV és 1568. Továbbá :

5. DVX · L és DVCAT · LITV és 1568

6. DVX · LI — DVCAT · LITV

Ezeknek egyike sincsen Bandtke műveiben leírva. A 2. számú bélyegváltozat előlapján a legenda szavait félhorgonykeresztké, a 5 sz.-nál lóherelevelké és egy karika végre a 6. számunál tisztán lóherelevelek választják el. 14 féle változattal bírnak ezen 1565—69 terjedő négyes garasok, melyekből 1567 kivéve minden évszám fordul elő.

Danzigi garasok.

SIGIS · AVG · REX · P · D · PRVS · R · GSOSSVS · CIVI · GEDANEN · 1556 ·

Előlapon : Körben a koronás király képe jobbról. Hátlapon : A város czímere : korona alatt két egymás fölé helyezett kereszt.

Van egy hasonló 1557-ből.

Litvan garasok.

SIGIS — AVG · REX mint körirat, alul két sorban :

POLO MAG — DVX · L

A király mellképe jobbról.

MONETA · MAGNI · DVC · LITVA — Jagelló ezimer.

A litvan lovas jobbról, ez alatt a királynév monogramma (S-A) felette korona, a monogramm elválasztja az 15—46 évszámot. E garas körirata lóherelevelkéke van pontozva.

1565 kivéve minden évszám fordul elő 1546—48-ig és 1560—1568-ig ; a változatok száma : 13.

Báthory István (1575—1586)

Danzigi garasok.

1. Horgonykereszt. GROSSUS * CIVI * GEDANENSIS

Diszes korona alatt Danzig város czimere; mellette 15—77.

⚔ : CHRISTE - DEPENDE · NOS ·

Szemcsés körben a Megváltó képe, fénykörös fejjel, jobb kezét áldásra emeli, baljában a földgolyót tartja.

2. Hason veretű garas van 1577-ből csak a hátlap felirata: CHRISTE · — · DE-FENDE stb.

Ezen igen szép kiállítású danzigi garasok Gebel vagy Göbel testvérek verdéjében készültek, kik bizonyos gépet találtak fel, a mivel sokkal szebb pénzeket lehetett verni („*artificiosum et nunquam antea tali modo visum opus praessurae monetariae*“ mondja privilegiumot biztosító oklevél) mint előbb; még Zsigmond Agost alatt nyertek kiváltságot s Báthory István azt megerősítette s őket egyszersmind szolgálatába fogadta, és szigorúan eltiltotta, hogy senki ne merészeljen e szabadalommal élni Gebel s örökösein kívül; »und sich nicht understehen, Bey Verlust des selbigen Instrumentes vnd noch vber dess Straff thausen Vngrischer gulden . . .« (L. Köhner Zeitschrift 1843. 60 lap)

3. Mankós kereszt (Krücken Kreuz.) STEPHAN · D · G · REX · POL · D · P

Szemcsés körben a koronás király képe jobbról.

⚔ : GROSSVS · CIVI · GEDANENSIS

Ékes korona alatt a város czimere: a kettős kereszt oldalt 15—78.

Rigai garasok.

+ STEPH · D · G · REX · PO · M · D · L ·

Szemcsés körben a király képe jobbról

GROSSVS · CIVITATIS · RIGENS

Hason körben a város czimere: két tornyú vár, nyitott kapúval, melyből oroszlánfő néz ki, a vár fölött keresztbe rakott két kulcs köztük, illetőleg fölöttük kis keresztke. A czímer által elkülönítve 8—1 (jelenti 1581) alul két csillag közt I. (incisus?)

E garasok 1581—83 terjednek s 9 válfajt mutatnak.

1. STEP · D · G · REX · PO · D · L

A király képe jobbról.

* III * — 15 — 82 — GR — OS — ARG · TRIP — CIVI · RI — GEN Hat sorú felirat; a város czimere elválasztja az évszámot s a GROS —t.

2. Hason feliratú, (liliom) III (liliom) és RIGE

3. Hason, de ✕ III ✕ és STEP · D · G · REX · PO · DO · L 1586-ból

4. Hason, csak ∩ III ∩

Ez utóbbiak 1582—86 minden évszámot tüntetnek fel, változati számuk: 41.

Hármas litván garasok.

15—81 — GROS · ARG — TRIP · M · D — LIT. Fenn a sas és litván lovas, köztük a Báthoryak czimere

STEP · D · G · REX — PO · M · D · L

A király koronás képe jobbról; alul ✱ 1581—86-ig terjednek 8 féle változattal.

Hármas lengyel garasok.

GROS ✱ ARG — TRIP · REG — POLONIAE — 15 · 81

A sas és litván lovas közt a Báthoryak czimere. Az évszám között 15—81 pedig Dulzky czimere: Két félhold között kereszt.

STEPAN · D · G · REX · POL · M · D · L

A király képe jobbról.

1581—1586-ig terjednek 15 változattal.

III. Zsigmond. (1587—1632)

Rigai garasok.

1. † III † — 15—88 — GR — OS — ARG : TRIP — CIVI : RI — GE Liliom.

Ötsorú felirat, fenn a város címere.

SIG · III · D · G · REX · PO : D : L A koronás király mellképe képe jobbról.

2. Hasonló csak TRIP CIVI : RI † GE † † 1589-ből.

3. Hasonló de GROS * ARG * TRIP * CIV * RI † GE Liliom.

A rigai garasok 18 változatot tüntetnek fel.

Hármas lengyel garasok.

a) Dulzky János címerével:

1. SIG · III · D · G · REX · POL · M · D · LIT · A király képe jobbról. Négysorban: * III * —

GROS · ARG — TRIP · REG — POLONIAE Alul: I · D 1589 (Joannes Dulzky)

s a nevezett címer, mely paizson két félhold között álló keresztet mutat.

Fenn a váza-címer, a litván lovag és a lengyel sas.

2. SIG · III · D · G · REX · PO · M · D · L · — ❖ III ❖ GROS · ARG — TRIP ·

REG — POLONIAE — 2 fogaskapa. I · D 90

b) Göbel és Gonzala verdéből:

SIGISM · III · D · G · REX · PO · M · D · L — A király képe jobbról. Négysorú

felirat: III — * GROS * ARG — TRIP · REG — POLONI — , * O 92 △ * A váza-címer mellett a lengyel sas és litván lovag.

Ezen igen díszes veretű garasok veretzsépségük által igen könnyen különböztethetők a többiektől; 6 féle változattal.

b) Rytki Herrmann olkuszi pénzverdéből:

1. SIG · III · D · G — REXMDL · — · III · — · GROS · ARG · — · TRIP · REG · —

POLON · 96 Fenn: a vázacímer, mellette a litván lovas s a lengyel sas. Alul I · F ·

H · R — S · C; az első címer oroszánt mutat, mellette I — F = Joannes Firle, ki

pénzverőre felügyelt (Münzverweser), a másik rózsát mint a pénzverő (Münzer) cí-

merét H R jelenti Herrmann Rytki-t; utolsó Cykovszky Szaniszló címere t. i.: paizs-

kan egy ismeretlen jel hasonló a Jagelló címerhez :

2. Van még 1597-ből hasonló.

3. SIGZDG — REX · POMDL — GROS · ARG — TRIP · REG — POLONIAE —

Fenn a vázacímer III alatt, mellette a lovas s a lengyel sas, alul jobbról Firle cí-

mere az oroszántal, középen a pénzverő rózsája keret nélkül, balról Cikowszky

címere; az évszám 96 egyik része 9, Firle címere előtt, a 6 Cikowszky címere

után áll.

4. Előlap felirata hasonló az előbbihez. Hátlap: III — GROS · ARG — TRIP · REG —

POLONIA. Fenn mint előbb, alul: Firle címere és a »Münzer« címere, e kettő

között az évszám: 96.

* III *	× III ×	· III ·
5. Sas Váza- Litv. címer lovas A GROS · ARG TRIP · R · PO Firlé címér 9 levél 7 Rytki cím R — SIG · Z · DG · REX · POM · DL	6. Sas Váza- Litván címer Lovas A GROS · ARG TRIP · REG POLON · 97 Firlé cím. Lóherelevél Rytki cím. R — SIGIZDGREXPOMDL	7. Sas Váza- Litván címer lovas A GROS · ARG TPIP · REG POLON 95 Firlé cím V keresztbe tett 2 fogaskapa I Cikovszky cím R — SIG · III · D · G · REX · POL · M · D · L

C) Hármás garasok egyedül Firlé János címérével

III	III	III
1. A Sas Váza- Litv. cízm. lovas GROS · ARG TR · POLON I Æ 1 · F 93 R SIGZDGREXPOLONMDL	2. A Sas Váza- Litv. cízm. lovas GROS · ARG TRIR PO Firlé címere · 98 R SIGZDGREXPOMDL	3. A Sas Váza- Litv. cízm. lovas GROS · ARGTR IPREG POLO I N Æ F 15 Firlé cím · 91

III	III	III
A 4. Sas Váza- Litv. cízm. lovas GROS · ARG TRRPOLO 16 Firlé cím 00 N I R SIG III · D · G · R · POLON · M · D · L	5. A Sas Váza- Litv. cízm. lovas GROS · ARG III · RE · POL I Firlé cím F 16 — 00 R SIG III · DG · REX · . . .	6. A Sas Váza- Litv. cízm. lovas GROS · ARG TRI · R · PO * 16 Firlé cím 01 R SIG III · DG · REX · POMDL

* III *	III	
7. A Sas Vaza Litv. lov. GROS · ARG TRIP · REG POL O NI 93 I Firlé cím. F 2 fog. kapa R SIGIZDG · REXPOMDL	8. A Sas Vaza Litv. cízm lovas GROS · ARG TRIP REG POLONIAE 2 fog. kapa I Firlé cím. F 90	Byolgosz-ban vert garas Sas Vázacimer III L. l. GROS · ARG TRI · R · PO 13 Firlé cím 98 R SIG · III · DG — REX PO · M · D · L

Poseni garas:	III	Lobzow-ban vert garas
1. A Sas × III × Ll. 2. Vázacimer GROS · ARG TRIP · RPO P Firlé cím. 98. R SIG III · DG — REXPOMDL	A S. V. Ll. GROS · ARG TRIR PO 98 Firlé cím P R SIG III · D — GREXPOMDL	A Sas Vázacimer III Ll. GROS · ARG TRI · REG POLONI · L: Firlé cím · 99 R SIG · III · DG — REXPOMDL

Malborgban vert garas.

Sas Vaza Litv. lov.

GROS · ARG

TRR PO 97

1 Firle cím. F · MR

SIGZDG — REX · P · M · D · L

d) Hármas garasok Firle János címerével s más jelekkel.

· III ·	III	III
1. Sas Váza- Litv. cím. lov.	2. Sas Váza Litv. lovás	3. Sas Váza Litv. cím. lovás
GROS · ARG · T	GROS · ARG	GROSS · ARG
R · POLONIA	TRIP · REG · °	TRIP · R · PO
★ FT ★ Firle cím. I - F 93	POLONIAE	№ 9 Firle cím. 8 HT
SIG · Z · DG · REX · POLONI · ° (Virágocska) · I Firle cím F. (Virágocska.)	SIG · III · D · GREX · PO · MDL 96	SIG · III · D · G · REX · PO · M · D · L
M · D · L		

Ezen leírt Firle címerével ellátott garasok 106 féle változattal fordulnak elő, melyek közül igen számos a nemz. muz. gyűjteményében hiányzott. Csak a poseni (illetőleg Posenben vert) garasok változati száma 4.

Litván hármas garas.

III	III	III
1. Sas Vaza- Litv. cím. lovás	2. Sas Vaza címer Litv.	3. Sas Vaza címer Litv. lovás
15 — 92	GROS · ARG	15—90
GROS · ARG	(két pálmalevél között nyíl)	GROSARG
TRIP · MDL	SIG · III · DG — REX · PO · M · DL ·	TRIPMD
∴ Nyil ∴		∪ LIT ∪
SIG · III · DG — REX · POM · D · L		SIG · III · D · G · REX · PO · M · DL ·

Az előlapon mindenütt a lengyel sas és litván lovag közt a Váza-címer; a másik részen pedig a király képe jobbról.

E garasok 1590—97 11-féle változattal fordulnak elő.

b) Egyéb külföldi érem.

Poroszország.

Albert (1530—1550). Garasok.

1. ★ ALBER ★ D ★ G ★ MAR ★ BRAN ★ DVX ★ PRVS — A porosz sas kiterjesztett szárnyakkal, mellén koronázott paizs, s azon S (A hátlapon a zolleri címer) IVSTVS ★ EX ★ FIDE ★ VIVIT ★ 1529 ★

Szemcsés körben a fejedelem képe jobbról.

2. Hasonló az előbbihez, csak BRAN · DVX · PRVSS 1530-ból.

3. Mint feljebb 1547-ből: BRAN · DVX · PRVS

4. Lóherelevél: ALBER · D · G · MAR · BRAN · DVX · PRVSS és PRVS

Zolleri címer: IVSTVS · EX · FIDE · VIVIT · 1550

E jelentékeny számu garasok 1529-től 1550-ig terjednek, s minden évszámból — 1536 kivételével — több darabot mutatnak. Legszámosabbak az 1541-. 42-, 43-, 44-, s 1545-ki évben veretett érmek.

György Frigyes (1575—1603) garasai:

GEORG · FRID · D · G · M ; BR · DVX · PRVSS ☩ A porosz sas, mellén S betű — A Zollerház címere. IVSTVS · EX · FIDEVIVIT · 1586; szemcsés körben a fejedelem mellképe jobbról, fenn a Zoller címer alul két keresztbetett fogaskapa között az országalma.

B r a n d e n b u r g.

János (1571-ig) Cüstrini ág.

✠ IOHAN · G · MAR · BRANDEN · ET · STET szemcsés körben (király) fejedelem képe
R GROSS · AR · IOHAN · MAR · BRAN · BVR · 15474 A brandenburgi sas.

A cüstrini ág megállapítója János garasaiból 123 db van jelen, melyek 1544. —46-ig terjednek, s 13 változatot mutatnak. Leitzmann: »Deutsche Münzkunde« című művében e garasokról szólva, mondja: hogy ritkák (Johann zweiter Sohn des Churfürsten Joachim I. erhielt die Neumarkt Grossen und andere Besitzungen nahm zu Cüstrin seinen Wohnsitz und liess daselbst Thaler und kleinere Münzen prägen« welche insgesamt selten sind. Id. m. 14 l.)

II. Joachim (1535—1571)

IOACH · II · MAR · BRAN · ELEC ☉ A brandenburgi sas a jogaros címerrel mellén.
MON · NOVA · PRIN · ELEC · BRA ✱ Négyfelé szelt paizs, a brandenburgi, pomeri, zolleri, és nürnbergi címerekkel.

Ez érem Berlinben Mulrath Pál által veretett »der Churfürst Joachim II. liess erst im Jahre 1538 seine Münzstätte zu Berlin wieder eröffnen, zu der er den Paul Mulrath als Münzmeister berief. Von ihm sind die Stücke, welche als das Zeichen des Münzmeisters ein Mühlrad tragen.« (L. Berliner Blätter für Münz und Siegelkunde XIV Heft 1870.)

S z i l é z i a.

Fridrik (1540—61)

✠ FRIDERI · D · G · DVX · SLESI · LEG · BRE. A fejedelem mellképe jobbról
VERB · DOMI · MANET · IN · ETERN 1541

Terjednek 1541—46

Schweidnitzi félgaras.

CIVITAS · SWEINICZ · 1 · 5 · 18 Szemcsés körben korona.

✠ LVDOVICVS · R · VNET · BOHEMIE Koronás sas.

Ezek főleg ez által nevezetesek, hogy II. Lajos által schweidnitzi pénzverdésében verettek, legalább arra látszik mutatni azon levél, melyet a királyné Maria a siteziai rendekhez intézett, melyben a többi között mondja: . . . an uns gelanget, wie ihr darob seit unsern Schweidnitz Müntze so uns unser Herr Gemal zugeeignet hat zu verbiethen und zu beschweren thät. . . . (Dewerdek: Silezia Numism. 666 lap.) *Adam Wenzel tescheni garasai*

ADA · W · DG · DVX · TES · MAGLO — A fejedelem képe.

· III · — 15-97 — GROS · ARG · TRIP · DVC · TESSIN · M Fenn a sileziai sas.

N é m e t v á r o s o k.

Augsburgi garas 1537-ből.

Korona · CAES · CAROLUS AVG. Koronás sas, mellén castiliai és osztr. címer
AVGVSTA · VINDELICORUM. A város címere paizson: fenyűtoboz.

Nordlingeni garas 1527-ből. Kétféle változattal.

* KAROLVS * ROMANO * A császár (V. Károly) képe jobbról.

MONETA · NOVA · NORDLI és LIN. A város címere.

Schaffhauseni garas 1533-ból

MON · NOV · SCAFVSENSIS 1533. A város címere.

DEVS · SPES · NOSTRA · EST · Jobbra néző sas.

Gosslari garas 1553-ból

A MONETA · NOVA · GOSSLARIEN a kiterjesztett szárnyu gosslari sas. 1533 — R MARIA — MA — TER — IESV Mária a kiseddel.

Lübecki garas.

A · MONETA · LUBICENS 1537 · A város címere.

R: CIVITAS IMPERIALIS. Paizon kettős sas, mellén a városi címer.

Ha a lelet számviszonyait vesszük tekintetbe, kitűnik, hogy a magyar pénzek a lelet túlnyomó részét képezik, számra nézve 18197 db; az idegenek között a lengyel érmek s Lengyelhonnal határos tartományok pénzei.

S éppen e körülmény nyújtja nekünk az Ariadne szálat, melynek segítségével eligazodhatunk, s megértjük, hogy figyelmünket csak azon viszonyra kell irányítani, melyben Lengyelhon Magyarországhoz állott, hogy megfejthessük, miképp jöttek a leletbe a magyar pénzek mellé idegenek?

Hogy Magyarország és Lengyelhon közt a legrégebb időktől fogva szoros kapcsolat létezett, ezt a két nemzet története eléggé igazolja. Lengyel fémkereskedők és iparosok bejárták hazánk vidékeit, s viszont borainkat, iparcikkeinket Lengyelhonba szállították kalmáraink.

Szokatlan élénkségű volt e lengyel-magyar kereskedés, azon majd 200 éves időszakban, melyből a lelet érmei valók, t. i. 1447—1632. A déli tartományok török kézben lévén, a kereskedő nép éjszak felé fordult; s innen, míg a déli és keleti kereskedés igen kevés ugy szólva semmi eredményt mutat, az éjszaki kereskedés oly mérvű, hogy néhány felső vidéki városunk virágzási kora épp ez időre esik.

E lengyel-magyar kereskedésnek igen számos előnyei voltak, de nem hiányoztak rossz következményei sem. Az utóbbiak közé sorolható az is, hogy a jó minőségű magyar pénz kivetett s a lengyel rosszabb vegyítékű ezüstpénz árasztotta el hazánkat. Már II. Ulászló király eltiltotta a lengyel garasok elfogadását, II. Lajos és I. Ferdinánd alatt a külföldi pénz oly igen elterjedt, hogy rossz ligája gyanuba hozta még honi denarainkat is, úgy hogy Ferdinánd megparancsolta, miszerint Mátyás, Lajos és Ulászló alatt vert denárok s más magyar pénzek, melyek a körmöczi liga szerint voltak ötvözve, törvényes értékkel birjanak. . . a lengyel pénz elfogadása pedig eltiltatott. »Cum autem in postremo Posoniensi Conventu decretum sit, ut Moneta in dicta Camera nostra Cremnicensi cusa, tam vetus, quam nova in omnibus Regni nostri partibus in usu sit.« (L. Horváth M. A keresk. tört. Magy. 66 és Széch. Cat. III.378 lapokon) — Ily tiltó törvények. egyszersmind az 1548 : 51., 1574 : 20., 1578 : 19 és 1613 : 28 törv. czikkek.

Rudolf alatt különösen olyannyira elterjedt a lengyel pénz, hogy kénytelen volt értékleszállítással folyamatát megakadályozni. A kismárkiaknak 1592. jan. 1 én kiadott rendeletben mondja: „. . . et impostura in tantum monetam illam Polonicam invaluisse,

ut totum fere hoc Regnum nostrum oppluerit, et monetam Hungaricam excluderet» (Széch. Cat. App. 250 lap) se rendeletben továbbá tudtul adja, hogy a lengyel garas, előbb 3 magyar denár ezentul csak 2 és fél magyar denárt érjen; egy lengyel félgaras, előbb másfél denár = 1 magy. denár legyen, egy lengyel hármagaras, előbb 9 magyar, 8-ra szállítatik le.

Mindez csak arra mutat, hogy a lengyel pénz hazánkban, különösen II. Lajos, Ferdinánd, Miksa, Rudolf alatt igen elterjedt volt, úgy hogy sok helyütt a magyart teljesen kiszorította.*) Ez megmagyarázza nekünk egyúttal: miért fordulnak elő a leletben lengyel pénzek?

A mi a leletbeli porosz pénzeket illeti, ezek I. Zsigmond lengyel király alatt lehetőleg a lengyel érmekkel együtt hozattak hazánkba, mert Poroszhon akkor Lengyelország fennhatósága alatt állott, s pénze a lengyelével egyértékű vala. A többi idegen pénzek ugymint Szilezia, Brandenburg, Augsburg, Nürnberg, Nördlingen stb. pénzei vagy külföldi kereskedők által importáltattak, vagy azon magyar kalmárok által, kik átkelve a Visztulán, árúikat a legéjszakibb tartományokba s városokba (Danzig, Riga, Lübeck) stb. vitték. (Horváth M. id. m. 86 l.**).

Javítások és pótlások

a monói leletről szóló cikkhez.

A monói leletről szóló értekezés egy évvel ezelőtt befejezett megírása óta az egész leletet újra vizsgálat alá vettem és azt tapasztaltam, hogy a számbeli kimutatás némely tételei az újabb számvizsgálatnak megfelelő javítást igényelnek.

Ide csatolom tehát az egész lelet újabb részletes számjegyzékét.

A monói éremlelet számjegyzéke,

I. Magyar érmek.

18,197 db.

I Mátyás-féle denár	3	I. Ferdinánd denárai	8028
II. Ulászló » „	50	II. Miksa »	4505
II. Lajos » ö	96	II. Rudolf »	5514
I. János » »	1	Összesen:	18,197 db.

II. Külföldi érmek.

a) Lengyel érmek.

3057 db.

Kázmér félgaras	44	I. Zsigmond lengyel gr.	247	Zsigmond Ágost litván. gr.	116
János »	230	U. a. porosz gr.	982	U. a. danzigi gr.	11
Sándor »	156	U. a. elbingi gr.	172	U. a. négyes lengyel gr.	21
Zsigmond »	134	U. a. danzigi gr.	295		148
	564		1696		

*) Felső-Magyarország vidékein a nép mai napig sem tudott le szokni a garas számitásról, a »grosch« és »dudek« nyelvi használata általános.

**) Nem mulaszthatom el szives köszönetemet nyilvánítani dr. Hampel József régiségosztályi segédőr úrnak, ki szives volt mind a leletet tanulmányozás végett, mind a régiségosztályi könyvtárt, rendelkezésemre bocsátani.

Báthory István danzigi gr.	21	III. Zsigmond rigai gr.	85
U. a. rigai gr.	66	U. a. hatos lengy. gr.	1
U. a. litván gr.	42	U. a. hármass lengy. gr.	350
U. a. legyel hármass gr.	52	U. a. hármass litván. gr.	32
	181		468

b) *Egyéb külföldi érmek.*

2747 db.

Albert porosz garas	2288	Schweidnitzer félgaras	128
György Frigyes porosz gr.	3	Fridrich szileziai egész gr.	198
János brand. gar.	123	Ádám Venczel tescheni gr.	6
Joachim brand. gr.	1		

Ide iktatom továbbá a cikkemben csekélyebb figyelemre méltatott, de közelebb vizsgálat után igen érdekesnek bizonyult gazdag magyar denársorozatot.

A sorozat főbecse több eddig ismeretlen új változat és bélyegeltérésen fölül még abban rejlik, hogy az a XVI-ik századi denároknak oly teljes jegyzéke, minőt eddig még nem birtunk.

Közzététele egyébiránt azért is látszott kívánatosnak, hogy a magyar gyűjtők figyelme ez annyira elfelejtett és elhanyagolt éremfaj részletesebb tanulmányozására is irányuljon, mire az ide csatolt lajstrom alkalmas kiindulási alapul fog szolgálhatni.

A sorozat csak a köriratokat és érmeldék jegyeit tartalmazza, előre küldjük tehát a denárok főbb típusai és érmeldéi jegyeire vonatkozó némi magyarító megjegyzést.

Megjegyzendőek mindennek előtt, hogy a leletben a körmöczbányai leletek oly tulajdonképpen voltak képviselve, hogy számarányuk az egyéb érmeldékből kikerült denárok számához képest úgy áll, mint 106 : 1.

a) A körmöczbányai típus (K—B)

I. Ferdinánd itt veretett denárai közetkező típussal bírnak:

Szemcsés körben egy kissé behorpadt oldalu, fent egyenes, alul kidomborodott és négy részre osztott paizson: magyar csikolatok és kettős kereszt, dalmát fejek és cseh oroslán. Ennek közepén hasonló alakú szívpaizson az osztrák czimer.

⌘ Szemcsés körben ülő Mária, koronás fővel, jobbán Jézus. Oldalánál az érmeldék jegyei: K—B.

Ferdinánd körmöczbányai denárain ezen típus állandó, vagy legalább nagyon csekély változásoknak van alávetve. Ezeknél tehát a fajok megkülönböztetése csak az évszámra és a köriratok különféleségére alapítható, nem hagyván figyelem nélkül még a köriratokban előforduló pontokat és rózsácskákat (*) sem.

Az 1559-ik évig az évszám az előlap köriratába van foglalva, de ezen évtől kezdve már a paizs fölött találjuk azt, midőn egyszermind a körirat is megváltozott, mint azt a közlött jegyzékből láthatni.

II. Miksa körmöczzi denárai a típusra nézve egészen hasonlóak I. Ferdinand 1559-ik évtől vert denáraihoz.

II. Rudolf kezdetben — az 1578. és 1579. évben szintén hasonló denárokat veretett, de már az 1579-dik évben és később azáltal, hogy az évszám a hátlap köriratába tétetett, igen megváltozott a denárok jellege. Ezen változás azonban csak a köriratokra terjedt ki és nem az ábrázat típusára is, mert az olyan maradt, mint volt I. Ferdinánd idejében.

b) Nagybányai typus:

I. Ferdinánd denárain ezen veretési hely N—C-vel jelöltetik és 1556-ig fordul elő. Ezen időtől kezdve az erdélyi fejedelmek verettek e helyen, és azért ezen időben a magyar denárokon nem találjuk azon érmelede jegyeit, de annál gyakrabban az erdélyi fejedelmek érmein. Csak II. Rudolf*) alatt 1581. évben találunk ismét nagybányai jeggyel ellátott magyar denárokat, melyeken a jelölés azonban már N—B-vel történik.

Mindkét jeggyel ellátott denárok, de különösen az utóbbiak sokban eltérnek a körmőcbányaiaktól; általában azt lehet mondani, hogy ezen denárok rajza, és pedig különösen az N—B-vel jelöltéké, sokkal szabatosabb és csinosabb, mint a körmőcbányaiaké.

Nagybányai veretési jeggyel ellátott denárok száma ezen leletben mindössze 67 db volt.

c) A többi érmelei jegyekre a következőket jegyezzük meg:

C— † , B—H, H—N, N—S csupán csak Ferdinándnál és pedig uralkodásának első éveiben, H—P szintén csak Ferdinándnál, de uralkodásának utolsó éveiben fordulnak elő. Ezek közül:

C— † jeggyel ellátottak egyenes oldalu paizsuk által feltűnnek.

B—H majdnem egészen a körmőcbányaiakhoz hasonló. Ily jeggyel csak egy darab találtatott ezen leletben és pedig az 1529-ik évről.

H—N általános kinézésre szintén hasonlók a körmőcbányaiakhoz, csak a köriratokban van eltérés. Az ezen érmelei jeggyel ellátott denárok közül nevezetes az 1531. évi, azon különösségénél fogva, hogy a szívpaizon egyfejű sas van alkalmazva az osztrák pólya helyett. Ezen körülménynél még sokkal különösebb az, hogy a hátlap köriratában egy három karélyu levél található azon helyen, melyen a nemzeti muzeum gyűjteményében meglevő egyetlen hasonló darabon koronával fődött és keresztbe helyezett két kard van (Nagy-Szeben érmelei jegye).

N—S érmelei jeggyel bíró denárok csak ezen jegyek elhelyezésére nézve nevezetesek, a mennyiben azok az e leletben előforduló denároknál Mária lábai alatt és pedig egymásától pont által elkülönítve fordulnak elő. A nemzeti muzeum gyűjteményében hasonló előállításukon kívül még olyanok is előfordulnak, melyeken ezen érmelei jegyek Mária oldalán található. Ez eset azonban sokkal ritkább az előbbinél.

S—A csak az 1531-ik évről ismeretes és egyenes oldalu paizsa által feltűnik.

H—P az 1552—55 években fordul elő, és az ezen jeggyel bíró denárok azáltal feltűnők, hogy sokkal szebb kiállításuk, mint a körmőcziek.

Miksa és Rudolf denárain az említett körmőcbányai és nagybányai érmelei jegyeken kívül csak H—S fordul elő, melyek az ábrázat típusára egészben hasonlók a körmőcz-

*) Van ugyan a nemzeti muzeum gyűjteményében egy N—B-vel ellátott II. Miksa-féle denár az 1573-dik évről, de ennek val ódisága kétségbe vonható.

bányai denárokhoz. Van a Rudolf denárai közt egy S—H jeggyel bíró denár is, mely jegy azonban egészen hasonértelmű az előbbivel, minthogy típusok tökéletesen meg-egyező*).

A monói lelet habsburgkorbeli magyar érmeinek jegyzéke.

Rendezve az évszám s ezen belül a veretéshely és a köriratok szerint; az új változatok elől csillaggal (*) jelölvék.

- 1) 1527, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1527 — R PATRONA* *VNGARIE
- 2) 1527, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNGA*1527 — R PATRONA* *VNGARIE
- 3) 1528, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1528 — R PATRONA* *VNGARIE
- 4) 1528, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1528 — R PATRONA· VNGARIE
- 5) 1528, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNGA*1528 — R PATRONA* *VNGARIE
- *6) 1528, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1528 — R PATRONA· VNGARIE
- *7) 1528, C—♣, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1528 — R PATRONA· VNGARIE
- *8) 1528, C—♣, *FERDINAND·D·G·R·VNGA·1528 — R PATRONA* *VNGARIE*
- *9) 1528, C—♣, *FERDINAND·D·G·R·VNGAR·1528 — R PATRONA* *VNGARIE*
- 10) 1529, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1529 — R PATRONA· VNGARIE
- 11) 1529, B—H, FERDINAND·D·G·R·VNG·1529 — R PATRONA* *VNGARIE
- *12) 1529, H—N, *FERDINAND·D·G·R·VNGARIE*1529 — R PATRONA*
+·VNGARIE*
- 13) 1530, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1530 — R PATRONA· VNGARIE
- *14) 1530, N·S, FERDINAND·D·G·R·VNG·1530 — R PATRON· VNGARI
- *15) 1530, N·S, FERDINAND·D·G·R·VNG·1530 — R PATRON VNGAR·
- 16) 1531, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1531 — R PATRONA VNGARIE·
- 17) 1531, S—A, *FERDINAND·D·G·R·VN*G1531 — R PATRONA* *VNGARIE
- *18) 1531, H—N, köriratok rendesek, a szívpaizson sas.
- 19) 1532, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1532 — R PATRONA· VNGARIE
- *20) 1532, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VN*G1532 — R PATRONA* *VNGARIE*
- 21) 1532, S—A, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1532 — R PATRONA* VNGARIE
- 22) 1533, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1532 — R PATRONA· VNGARIE
- 23) 1533, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1533 — R PATRONA· ·VNGARIE
- 24) 1533, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1533 — R PATRONA· VNGARIE
- 25) 1534, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1534 — R PATRONA· VNGARIE
- 26) 1534, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1534 — R PATRONA· ·VNGARIE
- 27) 1534, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1534 — R PATRONA· ::·VNGARIE
- *28) 1534, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1534 — R PATRONA* *VNGARIE*
- 29) 1535, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1535 — R PATRONA· *·VNGARIE
- 30) 1536, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1536 — R PATRONA· *·VNGARIE
- 31) 1537, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1537 — R PATRONA· *·VNGARIE
- 32) 1538, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1538 — R PATRONA· *·VNGARIE
- 33) 1539, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1539 — R PATRONA* *·VNGARIE

*) A nemzeti muzeum éremgyűjteményében az említett érmelei jegyeken kívül Ferdinánd denárain még a következők fordulnak elő: C—L, K—T, B—K, B—M, P—H, I—T, L—G.

- 34) 1539, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1539 — R PATRONA·VNGARIE
35) 1540, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1540 — R PATRONA* *VNGARIE
36) 1540, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1540 — R PATRONA· *VNGARIE
37) 1540, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1540 — R PATRONA* *VNGARIE
38) 1541, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1541 — R PATRONA* *VNGARIE
39) 1541, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1541 — R *PATRONA* *VNGARIE*
40) 1542, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1542 — R *PATRONA* VNGARIE*
41) 1542, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1542 — R PATRONA* *VNGARIE
42) 1542, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1542 — R PATRONA *VNGARIE
43) 1543, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1543 — R PATRONA* *VNGARIE
44) 1543, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1543 — R *PATRONA* *VNGARIE
45) 1543, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1543 — R PATRONA* *VNGARIE
46) 1544, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1544 — R *PATRONA* *VNGARIE
47) 1544, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1544 — R PATRONA* *VNGARIE
48) 1545, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1545 — R *PATRONA* *VNGARIE
49) 1545, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1545 — R PATRONA* *VNGARIE
50) 1545, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1545 — R PATRONA·VNGARIE·
51) 1546, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG*1546 — R *PATRONA* VNGARIE*
52) 1546, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1546 — R PATRONA* *VNGARIE
53) 1547, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1547 — R PATRONA·VNGARIE.
54) 1547, K—B, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1547 — X *PATRONA* *VNGARIE*
55) 1547, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1547 — R PATRONA* *VNGARIE
56) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1548 — R PATRONA·VNGARIE·
57) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1548 — R PATRONA·VNGARIE
58) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1548 — R PATRONA· *VNGARIE
59) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1548 — R PATRONA* *VNGARIE
60) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1548 — R PATRONA *VNGARIE*
61) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1548 — R PATRONA·VNGARIE·
62) 1548, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1548 — R PATRONA·VNGARIE
63) 1549, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1549 — R PATRONA·VNGARIE
64) 1549, K—B FERDINAND·D·G·R·VNG·1549 — R *PATRONA* *VNGARIE*
65) 1550, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1550 — R PATRONA·VNGARIE
*66) 1550, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1550 — R PATRONA·VNGARIE
67) 1550, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1550 — R PATRONA·VNGARIE·
68) 1551, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1551 — R PATRONA· *VNGARIE
69) 1551, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1551 — R PATRONA·VNGARIE
70) 1551, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNGA·1551 — R PATRONA· *VNGARIE
71) 1552, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA· *VNGARIE
72) 1552, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA* *VNGARIE*
73) 1552, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA* VNGARIE*
*74) 1552, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA* *VNGARIE
75) 1552, H—P, FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA* *VNGARIE*
76) 1552, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA* *VNGARIE*
77) 1552, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1552 — R PATRONA* *VNGARIE*
78) 1553, K—B, FERDINAND·D·G·R·VNG·1553 — R PATRONA· *VNGARIE

- *79) 1553, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1553 — **R** PATRONA* *VNGARIE*
- 80) 1554, K—B, ·FERDINAND·D·G·R·VNG·1554 — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 81) 1554, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1554 — **R** PATRONA· * ·VNGARIE*
- 82) 1554, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1554 — **R** PATRONA* VNGARIE*
- 83) 1554, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1554 — **R** PATRONA* * *VNGARIE
- *84) 1554, N—C, ·FERDINAD·D·G·R·VNG·1554 — **R** PATRONA* *VNGARIE*
- 85) 1555, K—B, ·FERDINAND·D·G·R·VNG·1555 — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 86) 1555, N—C, *FEDINAND·D·G·R·VNG*1555 — **R** PATRONA* · *VNGARIE
- *87) 1555, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1555 — **R** PATRONA* · *VNGARIE
- 88) 1555, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1555 — **R** PATRONA* * *VNGARIE·
- 89) 1555, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1555 — **R** PATRONA* * *VNGARIE*
- *90) 1555, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG*1555 — **R** PATRONA* * *VNGARIE
- 91) 1555, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1555 — **R** PATRONA* ··· *VNGARIE
- 92) 1555, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1555 — **R** PATRONA*···*VNGARIE*
- *93) 1555, H—P, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1555 — **R** PATRONA* *VNGARIE *
- 94) 1556, K—B, ·FERDINAND·D·G·R·VNG·1556 — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 95) 1556, N—C, *FERDINAND·D·G·R·VNG·1556 — **R** PATRONA* ··· *VNGARIE
- 96—98) 1557—1559, K—B, ·FERDINAND·D·G·R·VNG·1557 (8—9) — **R** PATRONA
· * ·VNGARIE
- 99) 1559, K—B, ·FER·D·G·E·RO·I·S·AV·GE·HV·B·R — Az évszám a paizs fölött. —
R PATRONA· * ·VNGARIE
- *100) 1559, K—B, ·FER·D·G·E·RO·IM·GER·HV·BO·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 101—106), 1560—1565, K—B, ·FER·D·G·E·RO·I·S·AV·GE·HV·B·R — **R** PATRONA *
VNGARIE
- 107) 1562, hasonló, csak az évszám a kettős megfordítva (1567).
- 108—109) 1565—1566, K—B, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA*·
VNGARIE
- 110) 1566, K—B, MAX·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA* VNGARIE
- 111—117) 1567—1573, K—B, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA*·
VNGARIE
- *118) 1573, H—S, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 119) 1574, K—B, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE·
- 120) 1574, H—S, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 121) 1575, K—B, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA· * VNGARIE
- 122) 1575, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·BO·R — **R** PATRONA * ·VNGARIE
- 123) 1575, H—S, ·MAX·D·G·V·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 124) 1576, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·BO·R — **R** PATRONA· * VNGARIE
- *125) 1576, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 126) 1576, H—S, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 127) 1577, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·BO·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 128) 1577, hasonló, de az évszám után egy pont.
- 129) 1577, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- 130) 1577, K—B, ·MAX·II·D·G·E·RO·I·S·AV·G·HV·B·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE
- *131) 1577, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·BO·R — PATRONA· * VNGARIE
- 132) 1578, K—B, ·MAX·II·RO·I·S·AV·GE·HV·BP·R — **R** PATRONA· * ·VNGARIE

133—134) 1567 és 1569, K—B, obulusok.

135) 1578, K—B, RVDO·II·RO·IS·AV·GE·H·BO·R — Az évszám a paizs fölött. —

℞ PATRONA·*·VNGARIE

136) 1578, K—B, RVDO·H·RO·IS·AV·GE·HV·BO·R — ℞ PATRONA·*·VNGARIE

137) 1569, K—B, RVDO·II·RO·IS·AV·GE·H·BO·R — ℞ PATRONA·*·VNGARIE

138) 1579, K—B, ·RVD·II·RO·IS·AV·G·H·B·R — PATRONA·*·VNGARIE

139) 1579, K—B, ·RVD·II·RO·IS·AV·G·H·B·R — ℞ PATR<1579<HVNG·

140) 1579, H—S, ·RVDO·II·D·G·RO·IS·AV·G·HV·A·R· — PATRONA·*·VNGARIE

141) 1580, K—B, ·RVD·II·RO·IS·AV·G·H·B·R — ℞ PATR<1580<HVNG

142) 1580, H—S, ·RVDO·II·RO·IS·AV·H·HV·B·R — ℞ PATRON·1580·VNGARI

143) 1580, H—S, ·RVDO·II·RO·IS·AV·G·HV·B·R — ℞ PATRONA·*·VNGARIE

144) 1581, K—B, ·RVD·II·RO·IS·AV·G·H·B·R — PATR*1581*HVNG

145) 1581, H—S, ·RVDO·II·RO·IS·AV·G·HV·B·R — ℞ PATRON·1581·HVNGARI

146) 1581, S—H, ·RVDO·II·RO·IS·AV·G·HV·B·R — ℞ PATRON·1581·HVNGARI

*147) 1581, N—B, ·RVDOL·II·D·G·R·M·S·A·G·H·B·R — ℞ PATRO·HVNGA·

148) 1581, N—B, ·RVDOL·II·D·G·R·M·S·A·G·H·B·R — ℞ ·PATRO· — HVNGA·

149—168) 1582—1601, K—B, ·RVD·II·RO·IS·AV·G·H·B·R — ℞ PATR*1582*HUNG

169) 1601, N—B, ·RVDOL·II·D·G·RO·IS·AV·G·H·B·R — ℞ PATRONA·HVNGARI·1561·

*170) 1601, N—B, ·RVDOL·II·D·G·RO·IS·A·G·H·B·R — ℞ *PATRONA·HVNGARI·1561

*171) 1601, N—B, ·RVDOL·II·D·G·R·V·R·S·A·G·H·B·R — ℞ ·PATRO·∴1601∴HVNGA

172) 1602, K—B, ·RVD·II·RO·IS·AV·G·H·B·R — ℞ PATR*1602*HVNG

173) 1602, K—B, ·RVD·D·G·RO·IS·AV·G·H·B·R — ℞ PATRO*1602*HVNGA

Czirbusz Géza.